

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕМОГРАФІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
імені М. В. ПТУХИ

ТУРОК Василь Васильович

УДК 314.7(477)

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ТА МЕХАНІЗМИ
ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ**

Спеціальність 08.00.07 – демографія, економіка праці,
соціальна економіка і політика

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України, м. Київ.

Науковий керівник: кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
Позняк Олексій Володимирович,
Інститут демографії та соціальних досліджень
імені М. В. Птухи НАН України,
завідувач сектору міграційних досліджень.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Романюк Михайло Дмитрович,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника»,
професор кафедри менеджменту та маркетингу;

кандидат економічних наук, доцент
Овчиннікова Олена Русланівна,
Хмельницький національний університет,
доцент кафедри автоматизованих систем і моделювання в
економіці.

Захист відбудеться «30» червня 2016 р. о 16 год. 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.247.01 в Інституті демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України за адресою: 01032, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 60.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України за адресою: 01032, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 60.

Автореферат розісланий «__» травня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. В. Полякова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Торгівля людьми є гострою проблемою для кожної країни, яка зачіпає різні групи населення і охоплює широке коло галузей протиправної діяльності. Сьогодні Україна – це переважно міграційний донор, а не реципієнт. За різними оцінками від 1,5 до 3 мільйонів осіб здійснюють трудові поїздки за кордон. При цьому правовий статус українських мігрантів дуже непевний, значна частина з них не має дозволу на проживання або працевлаштування. Як наслідок мігранти наражаються на небезпеку потрапити в тенета торговців людьми: чимало українок зазнають сексуальної експлуатації за кордоном, нерідко трудові мігранти опиняються у трудовому рабстві. Багато з них були завербовані для заповнення непрестижних у країнах ЄС вакансій у сферах будівництва, сільського господарства, догляду за дітьми або літніми особами, господарських робіт у домогосподарствах, ресторанах або готелях.

У світовій літературі проблеми торгівлі людьми розкриті у працях таких дослідників, як Крістіна Брюкерт (Christine Bruckert), Колет Парент (Colette Parent), Джон Пікареллі (John T. Picarelli), Кімберлі Маккабе (Kimberly A. Mc.Cabe), Клер Рібандо Сілке (Clare Ribando Seelke), Сильвія Скарпа (Silvia Scarpa), Стефані Хепбурн (Stephanie Hepburn), Ріта Сімпсон (Rita J Simon) тощо. На пострадянському просторі на рівні наукового дослідження вперше проблема торгівлі людьми була порушена Є. Тюрюкановою та М. Малишевою. У своєму дослідженні автори розглянули проблеми жіночої трудової міграції, вперше зробивши акцент на те, що жіноча міграція значною мірою пов'язана з торгівлею людьми. Надалі під керівництвом Є.В. Тюрюканової в 2004 р. було проведено дослідження з проблеми примусової праці незаконних мігрантів в Росії. А пізніше, в 2006 р. був опублікований загальний аналітичний огляд з проблеми торгівлі людьми, виконаний Є.В. Тюрюкановою під егідою Робочої групи агентств ООН.

Важливі методологічні питання протидії торгівлі людьми розкрито у працях С. Акімова, Ю. Александрова, С. Алфьорова, П. Андрушка, А. Аронович, О. Бандурка, Ю. Бауліна, В. Биковець, П. Власової, В. Голіни, Т. Денисової, І. Дзялошинського, Л. Єрохіної, А. Закалюка, О. Кальмана, Л. Ковальчука, В. Козака, О. Козаченка, О. Костенко, Р. Курінько, В. Куца, К. Левченко, Я. Лизогуба, Є. Луценко, М. Максюті, Д. Маршавіна, Л. Матіяшек, А. Миронової, О. Овчинникової, М. Панова, О. Позняка, М. Романюка, Ш. Сканлан, Є. Стрельцова, Г. Тоєрманна, А. Топчія, І. Трубавіної, О. Удалової, В. Шакуна, І. Шваб, С. Яценка.

Незважаючи на те, що торгівля людьми поступово включається в орбіту наукових досліджень, серйозний науково-дослідний потенціал з проблеми в Україні досі не накопичений. Торгівля людьми практично не розглядається дослідниками в контексті проблем сучасного соціально-економічного порядку. Слабке науково-дослідне опрацювання є перешкодою в боротьбі з цим явищем. Важливість наукового розгляду відповідних питань визначає актуальність дисертаційного дослідження, його мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційну роботу виконано згідно з планами науково-дослідних робіт Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України за темами: «Людський розвиток в умовах нестабільності процесів відтворення населення» (номер державної реєстрації 0109U008249), у рамках якої автором досліджено перебіг процесів торгівлі людьми в Україні; «Довгострокові наслідки зовнішніх трудових міграцій населення України: методологія та практика оцінювання» (номер державної реєстрації 0112U006753), в межах якої автором виявлено взаємозв'язки між торгівлею людьми та іншими процесами, оцінено ризики потрапляння у ситуацію торгівлі людьми, виділено регіони ризику та групи ризику.

Результати участі у зазначених науково-дослідних роботах, отримані особисто автором, відображені у наукових статтях, які наведено у списку публікацій.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є удосконалення теоретичних положень, методичного забезпечення виявлення взаємозв'язків між торгівлею людьми та іншими соціально-демографічними процесами та розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності державної політики протидії торгівлі людьми.

Досягнення поставленої мети зумовило постановку і розв'язання таких **завдань**:

- узагальнити теоретичні положення щодо протидії торгівлі людьми, розкрити її сутність та особливості;

- удосконалити понятійний апарат дослідження торгівлі людьми як соціально-демографічного процесу;

- систематизувати чинники та наслідки торгівлі людьми;

- проаналізувати тенденції торгівлі людьми в Україні, еволюцію вітчизняної державної політики протидії торгівлі людьми та її інституційне забезпечення;

- дослідити міжрегіональні відмінності рівня уразливості населення щодо торгівлі людьми;

- виявити соціально-демографічні групи населення, які найбільше наражаються на ризик потрапити у ситуацію торгівлі людьми;

- розробити рекомендації щодо підвищення ефективності державної політики протидії торгівлі людьми.

Об'єктом дослідження є торгівля людьми, яка розглядається в соціально-демографічному та соціально-економічному контексті.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та прикладних засад виявлення наслідків торгівлі людьми та її взаємозв'язків з іншими соціально-демографічними та економічними процесами.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дисертаційного дослідження є загальнонаукові методи пізнання, економічні теорії з проблематики міграційних процесів та торгівлі людьми. У роботі використано методи наукового дослідження: аналізу, синтезу, індукції, дедукції – для узагальнення та уточнення розуміння соціально-економічної природи і сутності

торгівлі людьми, її тенденцій та особливостей; порівняння – для виявлення переваг та недоліків вітчизняного та світового досвіду протидії торгівлі людьми; опитування, експертних оцінок та аналізу ієрархій – для визначення чинників торгівлі людьми та демографічних груп населення, які найбільше наражаються на ризик потрапляння у ситуацію торгівлі людьми; кореляційного аналізу – для виявлення взаємозв'язків між торгівлею людьми та іншими соціально-економічними процесами; регресійного аналізу – для визначення впливу торгівлі людьми на поширення соціальних хвороб та зворотного впливу соціальних хвороб на торгівлю людьми; узагальнення та конкретизації – для розробки рекомендацій щодо протидії торгівлі людьми; класифікації – для виділення наслідків торгівлі людьми, їх розподілу на наслідки для особи та наслідки для країни (регіону); економіко-математичні – для виділення регіонів ризику, населення яких найбільше наражається на ризик торгівлі людьми.

Інформаційну базу дослідження склали міжнародні та вітчизняні нормативні документи, спрямовані на протидію торгівлі людьми, офіційні статистичні матеріали Державної служби статистики України, адміністративні дані Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства соціальної політики України, статистичні дані Представництва Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні, доповіді міжнародних організацій, наукові праці зарубіжних та вітчизняних вчених, інформаційні ресурси мережі Інтернет, результати власних досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретичних і науково-методичних положень протидії торгівлі людьми. Основні результати, що містять елементи наукової новизни, полягають у такому:

вперше:

здійснено групування адміністративних регіонів України за рівнем уразливості населення щодо явища торгівлі людьми за допомогою методу ранжування, в підсумку усі регіони України поділено на три групи за ступенем ризику потрапляння в ситуацію торгівлі людьми для їх населення;

удосконалено:

науково-методичні засади дослідження зв'язку між економічною ситуацією в регіоні, показниками ринку праці, інтенсивністю міграційного вибуття населення та кількістю постраждалих від торгівлі людьми, що дало змогу встановити наявність тісних взаємозв'язків між процесами та оцінити їх кількісні параметри;

трактування поняття «торгівля людьми», особливо, що стосується характеристики даного явища з соціально-економічної точки зору; зокрема запропоновано авторські дефініції «живий товар», «торгівля людьми», «внутрішня торгівля людьми», «транснаціональна торгівля людьми», «група ризику» та «регіон ризику», на відміну від існуючих, виходять із специфіки дослідження процесу у соціально-економічній парадигмі;

класифікацію чинників та наслідків торгівлі людьми, зокрема виділено економічні, соціальні та правові чинники; наслідки торгівлі людьми поділено на

дві групи (для потерпілої особи, та країни, території), кожна з яких містить низку підгруп. Це дало змогу запропонувати конкретні заходи, які зменшують наслідки; *дістали подальшого розвитку:*

методичні підходи до дослідження торгівлі людьми, а саме застосовано метод аналізу ієрархій, що на відміну від проведених соціологічних та експертних досліджень, дає змогу на основі незалежних думок експертів та фахівців з питань дослідження проблем, що виникають при торгівлі «живим товаром», визначити можливі критерії потрапляння в такі ситуації та пріоритетність таких критеріїв, проаналізувати наявні причини і фактори торгівлі людьми. Це, в свою чергу, дає змогу визначити групи ризику серед населення. Така інформація необхідна для проведення профілактики та визначення напрямків політики запобігання торгівлі людьми та була покладена в основу розробки рекомендацій щодо підвищення ефективності державної політики протидії цьому процесу;

підходи до оцінки можливостей застосування міжнародного досвіду у сфері інституційного забезпечення протидії торгівлі людьми (досвід Австралії, Канади, Тайваню), що дало змогу визначити нові для України сфери діяльності для вдосконалення роботи у даному напрямку.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що узагальнені теоретичні положення та розроблене методичне забезпечення доведено до рівня практичних рекомендацій, а їх прикладне значення полягає у розробці науково обґрунтованих пропозицій щодо протидії торгівлі людьми. Впровадження запропонованих рекомендацій дасть змогу підвищити ефективність державної політики протидії торгівлі людьми.

Запропоновані у дисертації висновки і рекомендації, що мають прикладний характер, використані Закарпатською обласною державною адміністрацією при розробці Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2020 року у частині розвитку людського потенціалу та механізму стимулювання економічного розвитку Закарпатської області (довідка № 06-30/458 від 05.03.2015 р.), де застосовані методичні рекомендації щодо виявлення чинників та встановлення найбільш уразливих груп населення, та Державною службою зайнятості (довідка № 35 від 25.05.2016 р.), де застосовані методичні рекомендації щодо оцінки ризику потрапляння у ситуацію торгівлі людьми представників різних демографічних груп.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом одноосібних наукових досліджень, в якій наукові положення, розробки, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, розроблені здобувачем особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження оприлюднені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: Прес-конференції, присвяченій реалізації проекту із впровадження Національного механізму взаємодії суб'єктів, які протидіють торгівлі людьми в Закарпатській області (м. Ужгород, 2013 р.), Програмі регіональних заходів на тему: «Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі між Україною та ЄС: основні аспекти та переваги. Реформування системи технічного регулювання» (м. Ужгород, 2013 р.), Прес-конференції «Оприлюднення звіту Всеукраїнської

коаліції громадських організацій з протидії торгівлі людьми про виконання Україною Конвенції Ради Європи про заходи з протидії торгівлі людьми» (м. Львів, 2013 р.), Представленні інформаційної кампанії, спрямованої на попередження торгівлі людьми Івано-Франківською ОДА у співпраці з БФ „Карітас Івано-Франківськ УГКЦ” (м. Івано-Франківськ, 2014 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми міжнародного економічного співробітництва: оцінки та стратегії» (м. Одеса, 2015 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Науково-економічний розвиток: менеджмент, фінанси та аудит» (м. Київ, 2015 р.), II Міжнародній науково-практичній конференції «Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика» (м. Хмельницький – м. Яремче, 2015 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Територіальні соціально-демографічні особливості України» (м. Київ, 2015 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 10 наукових праць, серед яких 5 статей у наукових фахових виданнях, 1 стаття у закордонних виданнях, 3 тез доповідей за результатами участі у науково-практичних конференціях та 1 стаття в інших виданнях. Загальний обсяг публікацій за темою дисертації складає 5,48 ум. др. арк.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота викладена на 217 сторінках машинописного тексту, містить 23 таблиці, з них 6 представлені на 6 повних сторінках; 21 рисунок, з них 1 займає 1 повну сторінку; список використаних джерел із 187 найменувань подано на 18 сторінках; 7 додатків займають 7 сторінок. Обсяг основного тексту дисертації становить 192 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «Торгівля людьми: методологічні засади дослідження» узагальнено теоретичні засади торгівлі людьми, розкрито її сутність та особливості, удосконалено понятійний апарат дослідження торгівлі людьми як соціально-демографічного процесу, систематизовано чинники та причини торгівлі людьми.

Проблема торгівлі людьми охопила практично всі регіони та країни світу, незалежно від рівня їх економічного розвитку. Згідно з міжнародними документами, країни, які беруть участь у торгівлі людьми, поділяються на три типи: країни – постачальники «живого товару», країни, через які здійснюється транзит людей, та країни призначення, куди власне ввозяться люди.

Хоча явище торгівлі людьми та нелегальна міграція часто переплітаються між собою, проте ототожнювати їх не слід. Основні відмінності між врегульованою, неврегульованою міграцією та торгівлею людьми наведені у табл. 1. Нелегальний в'їзд або нелегальне ввезення мігрантів передбачає незаконний перетин кордону, тобто дане порушення є скоєним проти держави. Торговля ж людьми – це порушення прав конкретної особи.

Таблиця 1.

Різниця між врегульованою і нерегульованою міграцією та торгівлею людьми

Ознаки	Врегульована міграція	Нерегульована міграція	Торгівля людьми
Наявність згоди особи	За згоди мігранта / офіційні канали працевлаштування	За згоди мігранта або без його згоди / уникання процедур контролю при в'їзді чи при виїзді; законний в'їзд чи виїзд, але незаконне працевлаштування	Без згоди особи / застосування примусу, обману, викрадення тощо
Статус в країні перебування	Врегульований / є всі необхідні документи	Нерегульований / документи відсутні	
Умови перебування	Економічна самостійність, незалежність, законодавчі гарантії прав, нові навички та знання	Дискримінація, експлуатація, незахищеність, уразливість до жорстокого ставлення	Сексуальна експлуатація, примусова праця, рабство, боргова кабала, поневолення, примусове донорство органів

Авторська дефініція «живого товару» висвітлює економічну сторону цього поняття. *Живий товар* розглядається як об'єкт, відповідно до якого застосовуються дії купівлі-продажу між продавцями та покупцями з метою отримання прибутку.

Відповідно, *торгівля людьми* – це вид економічної діяльності, що формується в конкретних соціально-економічних умовах і функціонує у тіньовій сфері ринкового середовища, полягає у задоволенні потреб споживача та отриманні прибутку постачальником в результаті процесу купівлі-продажу «живого товару». Торговля людьми є соціально-економічним процесом, пов'язаним з іншими складовими соціально-економічного і демографічного розвитку. Складові елементи процесу торгівлі людьми зображені на рисунку 1.

Торговля людьми може відбуватися як в межах однієї країни (*внутрішня торгівля людьми*), так і за участі декількох країн (*транснаціональна торгівля людьми*). *Внутрішня торгівля людьми* – це торгівля, що має національний характер і відбувається в межах однієї країни. *Транснаціональна торгівля людьми* – процес переміщення «живого товару» від постачальника до споживача за межі державних кордонів з метою отримання прибутку внаслідок транснаціоналізації злочинності під впливом глобалізації та інтернаціоналізації міжнародних відносин.

Група ризику – категорія людей, чий соціально-економічний та психологічний стан за тими або іншими ознаками не має стабільності, які практично не можуть перебороти труднощі, що виникли в їхньому житті, та частіше інших потрапляють в тенета торговців людьми. *Регіон ризику* – територія або адміністративна одиниця країни, соціально-економічні характеристики якої є сприятливими для вчинення дій стосовно купівлі-продажу людини.

Рис. 1. Торгівля людьми як процес

У другому розділі «Сучасна ситуація у сфері торгівлі людьми в Україні» виявлено передумови торгівлі людьми в Україні, проаналізовано тенденції цього процесу, чинники, які на нього впливають, досліджено еволюцію вітчизняної державної політики протидії торгівлі людьми та її інституційне забезпечення, а також світовий досвід політики протидії торгівлі людьми.

На виникнення і поширення явища торгівлі людьми в Україні впливають такі групи чинників: економічні (рівень економічного розвитку, доходи населення, рівень зайнятості та безробіття, рівень купівельної спроможності громадян), соціальні (криза інституту сім'ї, наявність насильства в сім'ї, гендерна нерівність, поширення сирітства, низький освітній рівень та слабкі професійні навички частини населення) та правові (недосконала законодавча база, проблеми з наданням допомоги постраждалим та ідентифікацією жертв торгівлі людьми, недостатній досвід роботи та нескоординованість діяльності представників правозахисних органів в даній сфері тощо). Крім того, поширенню даного явища сприяють інформаційні та психологічні передумови, а також висока міграційна активність населення України.

Україна є країною походження, транзиту та країною призначення в транснаціональній мережі торгівлі людьми. Джерелами інформації про перебіг процесів торгівлі людьми в Україні є статистична звітність МВС України щодо злочинності, пов'язаної з торгівлею людьми, реєстр постраждалих від торгівлі людьми, який веде Міністерство соціальної політики України, дані МОМ щодо жертв торгівлі людьми, які звернулися по допомогу, матеріали вибіркового обстежень. За 2000-2015 роки МВС виявлено 3 577 злочинів та винесено 860 обвинувальний вироків торгівцям людьми (табл. 2).

Таблиця 2.

Кількість зареєстрованих злочинів та кількість вироків, що винесені судами України за ст. 149 Кримінального Кодексу України

Рік	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Кількість злочинів	42	91	169	289	269	415	376	359	322	279	257	197	162	130	109	111
Кількість вироків	1	2	10	29	62	86	75	83	69	71	85	106	96	33	29	23

Аналіз сучасної ситуації з торгівлі людьми в Україні свідчить про зростання частки чоловіків серед постраждалих та зміну тенденції щодо характеру експлуатації – від сексуальної до трудової. Зокрема, для жінок характерною є сексуальна та змішана форми експлуатації, а для чоловіків – трудова. Основними країнами призначення для українців є Росія, Польща, Туреччина, Чехія, Італія, ОАЕ, Німеччина, Балканські країни, а на український «ринку живого товару» потрапляють громадяни Молдови, Узбекистану, В'єтнаму та Киргизстану. В останні роки в Україні помітна тенденція до зростання кількості жертв внутрішньої торгівлі людьми.

Державна політика України у сфері протидії торгівлі людьми активно розвивалася протягом останніх 15 років. Так, серед вагомих досягнень можна відзначити ратифікацію основних міжнародних документів у даній сфері, розробку шести Державних програм з протидії торгівлі людьми, прийняття Закону України «Про протидію торгівлі людьми» (2011 р.). Водночас національне законодавство не повністю відповідає міжнародним нормам, зокрема, заходи державної політики протидії торгівлі людьми в Україні спрямовані переважно на захист жінок і дітей попри те, що жертвами торгівлі людьми все частіше стають чоловіки.

До заходів з протидії торгівлі людьми в Україні залучено низку органів центральної виконавчої влади. Аналіз їх повноважень дав змогу з'ясувати наявні недоліки в організації роботи. По-перше, на даний момент відсутній документ, у якому були б чітко прописані функції кожного відомства у сфері протидії торгівлі людьми, а положення міністерств і відомств, у свою чергу, не містять жодної згадки про діяльність у зазначеній сфері. По-друге, основною проблемою в Україні залишається складність ідентифікації жертв торгівлі людьми працівниками органів виконавчої влади. Зважаючи на це, необхідно звернути увагу на проведення регулярних тренінгів та семінарів для більшого кола працівників державних органів, органів місцевого самоврядування, а також, можливо, для груп осіб, які, зважаючи на природу їх зайнятості (працівники готелів, таксисти, тощо), можуть стати безпосередньо свідками торгівлі людьми.

Аналіз досвіду зарубіжних країн у сфері протидії торгівлі людьми дає підстави для рекомендації щодо посилення співпраці у сфері протидії торгівлі людьми з відповідними органами як держав призначення жертв торгівлі людьми з України, так і країн походження жертв торгівлі людьми, які ввозяться в Україну. В подальшому (у разі покращення економічної ситуації) Україні варто сформулювати у потенційних країнах походження жертв торгівлі людьми відповідні структури для попередження переправлення осіб з цих країн.

У третьому розділі «Політика протидії торгівлі людьми та мінімізації її негативних наслідків» систематизовано наслідки торгівлі людьми, виявлено її взаємозв'язки з соціально-демографічними та економічними процесами, досліджено міжрегіональні відмінності рівня уразливості населення щодо торгівлі людьми, виявлено соціально-демографічні групи населення, які найбільше наражаються на ризик потрапити у ситуацію торгівлі людьми, запропоновано механізм запобігання цьому явищу, розроблено рекомендації щодо підвищення ефективності державної політики протидії торгівлі людьми.

Наслідки торгівлі людьми можна розділити на наслідки для потерпілої особи та наслідки для країни (регіону), на території якої відбувається вербування або звідки походять потерпілі і куди вони повертаються після визволення. Наслідки для особи пов'язані з пережитим насильством, отриманими психологічними травмами та проблемами зі здоров'ям. Водночас регіони (країни) походження жертв торгівлі людьми стикаються з погіршенням криміногенної ситуації та загрозами демографічній безпеці. Класифікація наслідків торгівлі людьми наведена на рис. 2.

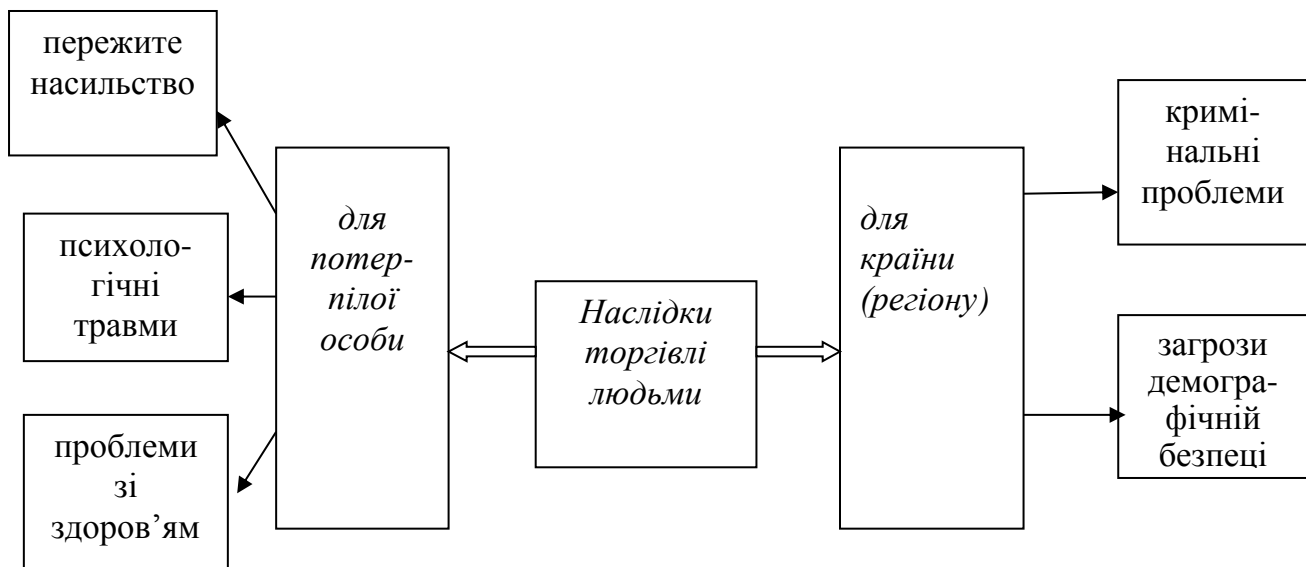

Рис. 2. Наслідки торгівлі людьми

Одним з найгірших наслідків торгівлі людьми є відсторонення жінок, постраждалих від сексуальної експлуатації, від дітородної діяльності на тривалий період або й назавжди. За оцінкою, здійсненою в ході дисертаційного дослідження, чисельність дітей, яких могли б народити постраждалі жінки, якби вони не зазнали сексуальної експлуатації, могла б становити близько пів відсотка від загальної чисельності народжених дітей в Україні.

Кореляційний аналіз, виконаний в програмі SPSS Statistica (коефіцієнт Пірсона), показав тісні взаємозв'язки між основними економічними показниками, показниками ринку праці та інтенсивністю міграційного вибуття населення. Як показують розрахунки, пряма кореляційна залежність існує між індексом споживчих цін та міграційним вибуттям населення, а обернена – між інтенсивністю вибуття та показниками ринку праці.

Важливим завданням дослідження торгівлі людьми є встановлення регіонів ризику. На основі показників ринку праці (рівень зареєстрованого безробіття, навантаження на одне вільне робоче місце, середньомісячна номінальна заробітна плата працівників, рівень зайнятості населення), низки макроекономічних індикаторів (валовий регіональний продукт, обсяг реалізованої промислової продукції та обсяг капітальних інвестицій), що в сукупності характеризують рівень соціально-економічного розвитку, а також даних щодо кількості правопорушень, усиновлення дітей та еміграції населення станом на 2013 рік методом ранжування виділено регіони ризику України, населення яких більшою або меншою мірою наражається на небезпеку стати жертвою торговців людьми. При цьому враховувався різноспрямований вплив показників стимуляторів і дестимуляторів на загальний рейтинг (за показниками-стимуляторами найвищий рейтинг присвоювався регіонам з найвищими значеннями показників, за показниками-дестимуляторами – з найменшими). Результати дослідження відображають територіальну диференціацію ризику потрапляння у ситуацію торгівлі людьми до початку подій у Криму та на Донбасі. Зрозуміло, що в умовах

потрясінь, які переживає Україна, ситуація кардинально змінюється, зокрема з'явилася нова категорія мігрантів – внутрішньо переміщені особи, які зазнали значного зниження життєвого рівня і стикаються з проблемами в облаштуванні на нових місцях проживання, що обумовлює підвищений ризик для цих осіб потрапити у тенета торговців людьми. На жаль, оцінка кількісних параметрів змін, що відбулися у 2014-2016 рр., є ускладненою через погіршення якості збору статистичної інформації в окремих регіонах країни.

До *найбільш уразливих регіонів* належать: АР Крим, Вінницька, Житомирська, Кіровоградська, Луганська, Одеська, Полтавська, Харківська та Чернігівська області. *Уразливими регіонами* є: Дніпропетровська, Донецька, Закарпатська, Запорізька, Київська, Сумська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська області. *Відносно уразливі регіони* – це Волинська, Івано-Франківська, Львівська, Миколаївська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області та міста Київ і Севастополь.

Дослідження автора з проблеми виявлення соціально-демографічних груп населення, які найбільше наражаються на ризик потрапити у ситуацію торгівлі людьми, спиралося на метод аналізу ієрархій та включало проведення експертного опитування. Вирішено зупинитися на дослідженні проблеми на рівні груп населення, виділених за ознаками статі та віку, оскільки, по-перше, на відміну від більшості інших соціально-демографічних ознак, це ознаки, на значення яких індивід не може свідомо вплинути (стать незмінна протягом життя людини, вік змінюється незалежно від поведінки індивіда), по-друге, саме статево-віковий розподіл є основною структурною характеристикою населення. При цьому було виділено п'ять груп: діти об'єднані в одну групу незалежно від статі, серед дорослих чоловіків та жінок окремо виділено групи молодих осіб та осіб середнього віку. Особи старшого віку до дослідження не включені, оскільки вони навряд чи можуть бути задіяними у трудовій чи сексуальній експлуатації, а ризик втягнення у жебрацтво скоріше залежить від фізіологічного стану особи, ніж від вікових характеристик.

На першому етапі експертного опитування було відібрано критерії, за якими визначено ризик для кожної з п'яти груп населення, виділених за ознакою статі та віку. Визначено сім критеріїв: недостатня поінформованість населення про торгівлю людьми, сексуальна привабливість, здатність до важкої фізичної праці, здоров'я, діяльність (бездіяльність) правоохоронних органів, складна життєва ситуація (нестача грошей, безробіття), складна сімейна ситуація (розлучення, неповні сім'ї, раннє сирітство). На другому етапі для проведення суб'єктивних попарних порівнянь використана шкала оцінювання від 1 до 9. Для визначення матриці попарних порівнянь автором були опитані 11 експертів – науковці (доктори та кандидати наук), які досліджують проблеми міграцій населення та соціальної політики, а також представники правозахисних і міжнародних організацій.

Як виявилось, чітко вираженого пріоритету серед чинників немає. Найбільше значення отримав чинник недостатньої поінформованості (0,29), а

складні життєві і сімейні проблеми отримали, на думку експертів, майже однакові оцінки (0,21 та 0,23).

Шляхом уведення парних порівнянь для третього рівня ієрархії, було проілюстровано порівняльну імовірність визначених груп ризику стосовно критеріїв другого рівня. На думку експертів, саме молоді чоловіки (0,399) найбільше потерпають від недостатньої поінформованості про можливість потрапити в ситуацію торгівлі людьми. Сексуальна привабливість є більш вагомою причиною стати жертвою торгівлі людьми для молодих жінок (0,534). Здатність до важкої фізичної праці є чинником відповідної загрози для молодих чоловіків (0,515). За чинником гарного здоров'я на перше місце виходять жінки середнього віку (0,335). Від бездіяльності правоохоронних органів найбільше потерпають діти (0,569). Складна життєва ситуація є чинником потрапляння до групи ризику для чоловіків середнього віку (0,461), а від складної сімейної ситуації найбільш уразливі діти (0,575). Визначення груп ризику та наслідків торгівлі людьми дає можливість дослідити особливості наслідків потрапляння у торгівлю людьми окремо для дітей, жінок, чоловіків.

Як показують оцінки експертів, найвищі ризики стати жертвою торгівлі людьми мають такі демографічні групи: чоловіки середнього віку, діти та молоді чоловіки (табл. 3). Отже, гіпотеза про збільшення частки чоловіків серед постраждалих та посилення трудової складової в експлуатації дістала побічне підтвердження.

Таблиця 3.

Розрахунок глобального пріоритету ризику потрапляння у ситуацію торгівлі людьми для окремих демографічних груп

Критерії/ групи ризику	Недостатня поінформованість населення про торгівлю людьми	Сексуальна привабливість	Здатність до важкої фізичної праці	Здоров'я	Діяльність (бездіяльність) правоохоронних органів	Складна життєва ситуація (нестача грошей, безробіття)	Складна сімейна ситуація (розлучення, неповні сім'ї, раннє сирітство)	Глобальний пріоритет
Діти	0,02854	0,05993	0,02637	0,09907	0,56914	0,07425	0,57513	0,23835
Молоді жінки	0,08696	0,53419	0,10660	0,22689	0,14660	0,07664	0,04104	0,11171
Молоді чоловіки	0,39932	0,04188	0,51472	0,12342	0,07583	0,20309	0,11596	0,22291
Жінки середнього віку	0,17436	0,24746	0,08217	0,33484	0,11683	0,18545	0,06660	0,15301
Чоловіки середнього віку	0,31082	0,11652	0,27014	0,21577	0,09160	0,46058	0,20126	0,27402
Пріоритет критеріїв	0,28850	0,04990	0,03707	0,05239	0,12330	0,21435	0,23449	

Першочергової уваги варті не стільки ситуація і наслідки торгівлі людьми, скільки питання запобігання цьому явищу, профілактики та захисту людей від можливості стати жертвами торгівлі людьми. Для підвищення ефективності державної політики у сфері протидії торгівлі людьми пропонується:

1. Привести визначення «торгівля людьми» у Законі «Про протидію торгівлі людьми» у відповідність до Протоколу ООН та Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми, а саме включити до видів експлуатації примусові послуги і підневільний стан.

2. Внести у Закон «Про протидію торгівлі людьми» положення щодо періоду реабілітації та розмірковування для жертв торгівлі людьми, що відповідає міжнародним нормам.

3. Удосконалити механізм надання допомоги постраждалим від торгівлі людьми у центрах соціального обслуговування за такими напрямками: надання послуг постраждалим від торгівлі людьми незалежно від їхнього регіону походження, оскільки наявна система центрів не охоплює усі регіони України; покращення умов перебування у центрах за рахунок залучення донорської допомоги; забезпечення гендерної рівності і надання відповідної допомоги у центрах постраждалим чоловікам.

4. Врегулювати надання безоплатної кваліфікованої адвокатської допомоги жертвам торгівлі людьми на усіх етапах розгляду справ.

5. Забезпечити тимчасовим притулком постраждалих від торгівлі людьми, чії справи знаходяться на розгляді у суді.

6. Розробити і прийняти наступну державну цільову соціальну програму, яка б містила механізми моніторингу виконання заходів і охоплювала постраждалих від усіх форм експлуатації.

Для підвищення інституційної спроможності Української держави у сфері протидії торгівлі людьми необхідно вжити таких заходів:

1. Прийняти Постанову Кабінету Міністрів України з визначенням функції кожного державного відомства у сфері протидії торгівлі людьми.

2. Посилити контроль над працівниками правоохоронних органів щодо інформування жертв торгівлі людьми про їхнє право на відшкодування збитків.

3. Проводити регулярні тренінги та семінари для більшого кола працівників державних органів та органів місцевого самоврядування, а також для груп осіб, які можуть безпосередньо стати свідками торгівлі людьми, зважаючи на природу їх зайнятості, з метою покращення ідентифікації жертв торгівлі людьми.

4. Посилити співпрацю України з відповідними органами іноземних держав у сфері протидії торгівлі людьми.

5. Регулярно проводити попереджувальні заходи і соціальні компанії серед населення, і, зокрема, серед груп внутрішньо переміщених осіб.

За результатами дослідження автором запропоновано механізм запобігання торгівлі людьми, як суттєву складову протидії цьому негативному явищу на державному рівні. Структурологічна модель механізму представлена на рис. 3. Він розглядається як необхідна частина державної політики, що забезпечує дієвий вплив на фактори потрапляння груп ризику в тенета работоргівців.

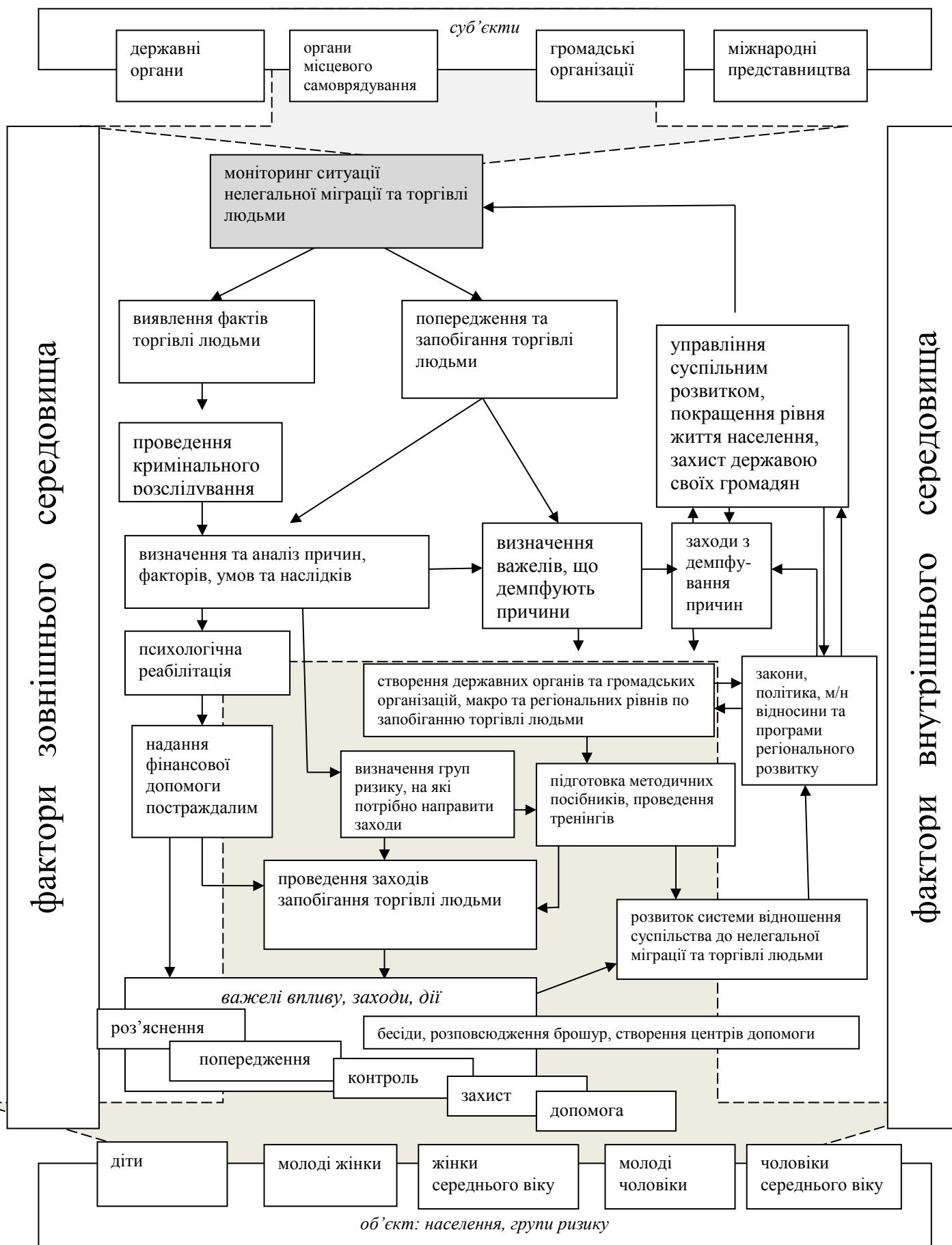

Рис. 3. Структурологічна модель механізму запобігання торгівлі людьми

Основні напрями державної політики з протидії торгівлі людьми в Україні – профілактика, боротьба з проявами процесу та допомога постраждалим. Завдання протидії торгівлі людьми реалізуються в напрямках соціальної роботи з групами ризику, особливо з дітьми та молоддю. Чітке застосування адміністративно-правового механізму протидії торгівлі людьми дасть змогу розробити ефективні методи щодо запобігання зростанню цього явища.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі проведено теоретичне узагальнення та запропоновано шляхи вирішення важливого науково-практичного завдання, що полягає у подальшому розвитку теоретичних положень, методичного забезпечення та практичних рекомендацій з протидії торгівлі людьми в Україні. За результатами дослідження зроблено такі висновки.

1. В дисертації здійснено спробу дослідження проблеми торгівлі людьми із застосуванням соціально-економічного підходу. Торгівля людьми розглядається як вид економічної діяльності, що функціонує у тіньовій сфері ринкового середовища і полягає у задоволенні потреб споживача та отриманні прибутку постачальником в результаті процесу купівлі-продажу «живого товару». Фактори, що зумовлюють виникнення і поширення даного явища, умовно можна поділити на ті, що визначають пропозицію, та ті, що зумовлюють попит на «живий товар». Торгівля людьми часто пов'язана з нелегальною міграцією, однак відрізняється від неї не обов'язковістю територіального переміщення, а також за ознаками згоди потерпілого на переміщення і умов його перебування в країні (регіоні) прибуття.

2. Узагальнення інформації, що міститься в літературних джерелах, дало змогу систематизувати чинники, причини та наслідки торгівлі людьми. Процес торгівлі людьми формується під впливом економічних, соціальних та правових чинників. На першому місці серед них стоїть скрутне економічне становище – практична неможливість отримати гідну роботу в Україні. Наслідки для особи включають пережите насильство, психологічні травми, проблеми зі здоров'ям, наслідки для країни (регіону) пов'язані з кримінальними проблемами та загрозами демографічній безпеці.

3. Аналіз еволюції державної політики протидії торгівлі людьми показав, що попри наявність певних успіхів, загалом ефективність дій держави у цій сфері залишається недостатньою. Частково це пов'язано з недостатнім фінансуванням. Підвищення ефективності державної політики протидії торгівлі людьми може бути досягнуте шляхом регулярного проведення попереджувальних заходів і соціальних кампаній серед населення, і особливо серед дітей з сімей у складних життєвих обставинах, безробітних та внутрішньо переміщених осіб. Слід усвідомити, що основними механізмами протидії торгівлі людьми є соціальні, які мають попереджувальний характер. Необхідно також привести визначення «торгівля людьми» у відповідність до Протоколу ООН та Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми, а саме включити до видів експлуатації примусову працю і послуги, вилучення органів і підневільний стан, внести у

Закон «Про протидію торгівлі людьми» положення щодо періоду реабілітації та розмірковування для жертв торгівлі людьми, що відповідає міжнародним нормам. Важливо також продовжувати розбудову системи центрів з надання допомоги постраждалим від торгівлі людьми, яка має охоплювати усі регіони України.

4. Аналіз повноважень центральних органів виконавчої влади дав змогу виявити недоліки інституційного забезпечення протидії торгівлі людьми в Україні. На часі прийняття Постанови Кабінету Міністрів України щодо визначення функцій кожного державного відомства у сфері протидії торгівлі людьми. Слід проводити регулярні тренінги та семінари для цільових груп (працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, які можуть безпосередньо стати свідками торгівлі людьми зважаючи на природу їх зайнятості), посилити співпрацю України з відповідними органами іноземних держав у сфері протидії торгівлі людьми.

5. Застосування кореляційного аналізу дало змогу виявити тісні взаємозв'язки між економічною ситуацією в регіоні, показниками ринку праці, інтенсивністю міграційного вибуття населення та кількістю постраждалих. Погіршення економічної ситуації в державі сприяє зростанню рівня безробіття населення, зниженню його доходів, призводить до підвищення частки трудових міграцій, що, в свою чергу, створює пропозицію на ринку торгівлі людьми.

6. Використання методу ранжування на основі показників ринку праці, економічних індикаторів, коефіцієнтів вибуття населення, даних щодо кількості правопорушень та усиновлення дітей дало змогу класифікувати регіони України за рівнем ризику для їх населення стати жертвою торговців людьми. Усі регіони України поділено на найбільш уразливі, уразливі та відносно уразливі. Найбільшою мірою наражається на небезпеку стати жертвою торговців людьми населення регіонів, що межують з Росією, та деяких центральних областей, найменшою мірою – населення західних регіонів, серед мешканців яких зберігаються сильні орієнтації на сімейні цінності.

7. На основі анкетного опитування та експертних оцінок із застосуванням методу аналізу ієрархій виявлено основні чинники торгівлі людьми в Україні на сучасному етапі, а також групи ризику за демографічними ознаками (стать, вік). Найвагомими чинниками торгівлі людьми є недостатня поінформованість населення про торгівлю людьми, складна життєва ситуація (нестача грошей, безробіття, низька платоспроможність), складна сімейна ситуація (розлучення, неповні сім'ї, раннє сирітство). Найбільш уразливі групи – чоловіки середнього віку, діти та молоді чоловіки. Отже, гіпотеза про збільшення частки чоловіків серед постраждалих та посилення трудової складової в експлуатації дістала підтвердження.

8. Стратегія протидії торгівлі людьми повинна бути спрямована на формування відповідальної поведінки осіб, яким може загрозувати небезпека опинитися в ситуації торгівлі людьми, та демпфування причин явища. Особливо важливими є заходи з підвищення рівня обізнаності населення щодо цього негативного явища. Необхідно сформувати повноцінну систему інформування населення щодо проблеми торгівлі людьми. Вона має включати регулярне

розміщення соціальної реклами, видання спеціальних випусків ЗМІ, телепередачі, систему факультативних занять у вищих навчальних закладах та школах, видання і поширення інформаційних буклетів. Крім того, важливо проводити роботу щодо попередження потрапляння у ситуацію торгівлі людьми з окремими цільовими групами: дітьми з сімей у складних життєвих обставинах, особами з інвалідністю, безробітними (особливо безробітними чоловіками), внутрішньо переміщеними особами. Профілактичні заходи слід поєднувати з допомогою постраждалим та заходами боротьби з проявами явища.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Турок В.В. Соціально-економічні методи дослідження торгівлі людьми / В.В. Турок. // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – № 9. – С. 166-170.
2. Турок В.В. Територіальна диференціація рівня уразливості населення України до торгівлі людьми / В.В. Турок. // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. – 2014. – Вип. 10. – Т. 2. – С. 268-277.
3. Турок В.В. Соціально-економічні підходи до дослідження торгівлі людьми / В.В. Турок. // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. Збірник наукових праць. – 2014. – Вип. 3 (44). – С. 32-36.
4. Турок В.В. Взаємозв'язок торгівлі людьми із соціальними хворобами та захворюваністю населення / В.В. Турок. // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. Збірник наукових праць. – 2014. – Вип. 1 (45). Т. 1. – С. 57-60.
5. Турок В. Оцінка ризику потрапляння у ситуацію торгівлі людьми для різних груп населення України / В.В. Турок. // Науковий журнал «Демографія та соціальна економіка». Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. – 2015. – №2(24). – С. 164-173.

Статті у закордонних наукових виданнях

6. Turok Wasyl. Trading of people in Ukraine: pre-conditions of origin and modern state / Wasyl Turok // Zeszyty Naukowe. Uczelni Warszawskiej im. Marii Skłodowskiej-Curie. Kwartalnik. – 2015. – # 2 (48). – С. 45-59.

Публікації за матеріалами конференцій

7. Турок В. Державна політика протидії торгівлі людьми в Україні та напрямки її вдосконалення / В.В. Турок. // Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Науково-економічний розвиток: менеджмент, фінанси та аудит». Київський економічний науковий центр. – 2015. – С. 53-56.
8. Турок В. Міжнародний досвід інституційного забезпечення протидії торгівлі людьми: уроки для України / В.В. Турок. // Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми міжнародного економічного співробітництва: оцінка та стратегії». Центр економічних досліджень та розвитку. – 2015. – С. 113-115.
9. Турок В. Оцінка впливу торгівлі людьми на народжуваність в Україні / В.В. Турок. // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції

«Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика». Хмельницький національний університет. – 2015. – С. 131-133.

Статті в інших виданнях

10. Турок Василь. Інституційне забезпечення державної політики у сфері протидії торгівлі людьми в Україні / Василь Турок // *Evropský Politický A Právní Diskurz*. – 2015. – Svazek 2. – Vydání 1. – С. 221-228.

АНОТАЦІЯ

Турок В.В. Соціально-економічні наслідки та механізми протидії торгівлі людьми. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика. - Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В.Птухи НАН України, Київ, 2016.

Дисертація присвячена питанням удосконалення теоретичних положень, методичного забезпечення виявлення взаємозв'язків між торгівлею людьми та іншими соціально-демографічними процесами та розробці практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності державної політики протидії торгівлі людьми. Узагальнено теоретичні положення торгівлі людьми, розкрито її сутність та особливості. Удосконалено понятійний апарат дослідження торгівлі людьми як соціально-демографічного процесу. Досліджено тенденції торгівлі людьми в Україні. Проаналізовано еволюцію вітчизняної державної політики протидії торгівлі людьми та її інституційне забезпечення, а також світовий досвід політики протидії торгівлі людьми. Виявлено тісні взаємозв'язки між торгівлею людьми та соціально-економічними процесами. Систематизовано наслідки торгівлі людьми. Досліджено міжрегіональні відмінності рівня уразливості населення щодо торгівлі людьми. Виявлено соціально-демографічні групи населення, які найбільше наражаються на ризик потрапити у ситуацію торгівлі людьми. Розроблено рекомендації щодо підвищення ефективності державної політики протидії торгівлі людьми.

Ключові слова: торгівля людьми, міграція населення, група ризику, регіон ризику, протидія торгівлі людьми, наслідки торгівлі людьми, державна політика протидії торгівлі людьми.

АННОТАЦИЯ

Турок В.В. Социально-экономические последствия и механизмы противодействия торговле людьми. – Рукопись.

Диссертация на получение ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.07 – демография, экономика труда, социальная экономика и политика. – Институт демографии и социальных исследований имени М.В. Птухи НАН Украины, Киев, 2016.

Диссертация посвящена вопросам усовершенствования теоретических положений, методического обеспечения определения взаимосвязей между

торговлей людьми и другими социально-демографическими процессами, и разработке практических рекомендаций по повышению эффективности государственной политики противодействия торговле людьми.

Обобщены теоретические положения торговли людьми, раскрыта природа и особенности понятия. Усовершенствовано понятийный аппарат исследования торговли людьми как социально-демографического процесса. Предложена авторская дефиниция «живого товара», он рассматривается как объект, по отношению к которому применяются действия купли-продажи между продавцами и покупателями с целью получения прибыли. Уточнено определение торговли людьми, под которой рассматривается вид экономической деятельности, формирующийся в конкретных социально-экономических условиях, функционирующий в теневой сфере рыночной среды и состоящий в удовлетворении потребностей потребителя и получении прибыли поставщиком в результате процесса купли-продажи «живого товара». Торговля людьми является социально-экономическим процессом, связанным с другими составляющими социально-экономического и демографического развития.

Исследованы тенденции торговли людьми в Украине. Проанализировано эволюцию отечественной государственной политики противодействия торговли людьми и ее институциональное обеспечение, а также мировой опыт политики противодействия торговле людьми. Показано, что несмотря на наличие определенных успехов, в целом эффективность действий государства в этой сфере остается недостаточной. Выявлено недостатки институционального обеспечения противодействия торговле людьми в Украине. Обоснована необходимость усиления сотрудничества с зарубежными странами в сфере противодействия торговле людьми.

Выявлены взаимосвязи между торговлей людьми и социально-экономическими процессами. Систематизированы последствия торговли людьми, которые разделены на последствия для потерпевшего и последствия для страны (региона). Последствия для потерпевшего лица включают пережитое насилие, психологические травмы, проблемы со здоровьем, последствия для страны (региона) связаны с криминальными проблемами и угрозами демографической безопасности. Исследовано межрегиональные отличия уровня уязвимости населения по отношению к торговле людьми. Все регионы Украины разделены на наиболее уязвимые, уязвимые и относительно уязвимые. В наибольшей степени подвергается опасности стать жертвой торговцев людьми население регионов, граничащих с Россией, и некоторых центральных областей, в наименьшей степени – население западных регионов, среди жителей которых сохраняются сильные ориентации на семейные ценности. На основе анкетного опроса и экспертных оценок с применением метода анализа иерархий выявлены основные факторы торговли людьми в Украине на современном этапе, а также определены социально-демографические группы населения, наиболее подверженные риску попадания в ситуацию торговли людьми. Важнейшими факторами торговли людьми являются недостаточная осведомленность населения о торговле людьми, сложная жизненная ситуация (недостаток средств, безработица), сложная

семейная ситуация (развод, неполные семьи, раннее сиротство). Наиболее уязвимые группы – мужчины среднего возраста, дети и молодые мужчины. Разработаны рекомендации по повышению эффективности государственной политики противодействия торговли людьми.

Ключевые слова: торговля людьми, миграция населения, группа риска, регион риска, противодействие торговли людьми, последствия торговли людьми, государственная политика противодействия торговли людьми.

ANNOTATION

Turok V.V. Socio-economic consequences and measures to combat trafficking in human beings. – Manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of the candidate of economic science with the specialization 08.00.07 – demography, labour economics, social economics and policy. – Ptoukha Institute for Demography and Social Studies NAS of Ukraine, Kyiv, 2016.

The dissertation presents improvement of theoretical positions, methodological support of the definition of the correlation between human trafficking and other socio-demographic processes, and development of practical recommendations to improve the effectiveness of state policy to combat human trafficking.

The theoretical principles of human trafficking are summarized as well as the nature and characteristics of the phenomenon are cleared up in the dissertation. Conceptual apparatus of investigation of human trafficking seen as social and demographic processes is improved. Trends in human trafficking in Ukraine have been analyzed. The dissertation presents an analysis of the evolution of the state policy to combat human trafficking and its institutional support, as well as international experience in this sphere. The dissertation shows close correlation between human trafficking and social economic processes. Consequences of human trafficking have been systematized. Interregional differences of vulnerability of the population towards human trafficking have been studied. Socio-demographic groups with high risk of involvement into a situation of human trafficking are determined. Recommendations for improving state policy for combating human trafficking have been developed and presented.

Key words: trafficking in human beings, migration of population, risk group, region of risk, combating human trafficking, consequences of human trafficking, state policy of combating human trafficking.